

Ацсны

2003 шықәса лацарамза инаркны имоапысыз ихадароу ахтысқәа: 2003 шықәсазы HALO Trust имоапнагаз аусурақәа ирыбзоураны ирыцқан 779, 660 квадрат метра адгыл, иқәхын 537 аршыақәтә мина (ППМ), 91 танқтархагатә мина (ПТМ), 653 ипымжәацыз ацъапқаны. 2004 шықәса жьырнықәа мза 1 инаркны пхынгәи мза 28 рзынза HALO Trust иарыцқәеит 1,430,773 квадрат метра адгыл. 2003 шықәса цәыббын мзазы Кәыдритәи аохаафәи аминақәа рыцхразы Ацсни Қырттәылеи еиқәшақәтәеит, аха 2004 шықәса цәыббын мзазы аминақәа рыцхра аус иаламгеит. 2003 шықәса цәыббын мзазы HALO Trust 14,926-оык ауаа аминақәа ршәартара иазку ацара иахнажыт. 2004 шықәса жьырнықәа мза инаркны нанқәа мзазынза 56,185-оык ауаа аминақәеи ипымжәац ацъапқани ршәартара ирызкны аурокқәа ирзызыроит. Ацсны аиқабыра изларқәо ала, 2002 шықәсеи егырт ашықәсқәеи ирыдкылан урыхәапшуазар ацыхәтәнтәи ашықәсқәа рзы акыр еитәхеит ақыртүа архәтақәа рганахь ала аминақәа рхархәара.

1999 шықәса инаркны имоапысыз ихадароу ахтысқәа: 2001 шықәсазы Ацсны аиқабыра ирхәеит, Ацсны аруаа аршыақәтә минақәа рхы ишадырхәо. Адырра злақамо ала, 2001 шықәса жьтаара мзази 2002 шықәса азбжази Кәыдритәи аохаафәи ацсуеи ақыртүеи рырбцартә мчқәа рхы иадырхәеит аминақәа. Имоапысуаз аминатә хылапшра аамта иалагзаны акырынтә ақыртүа арбцартә гәицқәа Ацсны иалалеит, рыхгы иадырхәеит аршыақәтә минақәа. 1999 шықәсазы Ацсны иагдан аминапырхадатәра ацентр (АМАС). 1999 шықәсазы HALO Trust имоапнагеит Ацсны аминақәа ирыдхәалоу аґагылазаашьазы азеипш тцаара, егышыақәнаргылеит 18 миллион квадрат метра ақынза адгыл зегь минаркызар шалшо. 1997 шықәса пхынчкәын мза 18 инаркны 2004 шықәса нанқәа мза 28 рзынза иацанакуа аамта иалагзаны HALO Trust иарыцқәеит 4,555,216 квадрат метра адгыл, егықәнахит 4,816 аршыақәтә мина, 521 танқтархагатә мина, иара убасгы 4,338 ипымжәацыз ацъапқаны. Ацсны аинфраструктура ихадароу ахәтақәа зегь ркны имоапған аминашьтыхра. 1999 шықәса инаркны иааипмырқьзакәа имоапысуеит, аминақәеи ипымжәац ацъапқани ршәартара иазкны Ацсны ауаапсыра ацара рахыжьра иазку апрограмақәа. 2003 шықәса антәамтазы 61,995-оык ркынза ауаапсыра азызырохьан абас еипш иказ аурокқәа. 1995 шықәса инаркны 2003 шықәсанза Гагратәи аортопедиатә центр 244-оык аминақәа ркынтә ааха зауз ауаа ацхыраара рнаґеит.

Аршыақәтә минақәа рхархәара алмыршара иазку аполитика

Асовет хәынтқарра анхыбгала ашьтахь, 1992-93 шықәсқәа рзы ақыртүа-ацсуа еибашьраан Қырттәылагы Ацсынгы даара ирацәаны аминақәа рхы иадырхәон. 1994 шықәса лацарамзазы ирыбжьарцеит аибашьра аанкыларазы аиқәшақәтра, аха бцарлатәи аидысларақәа иахьа уажәраанзагы рцыхәа пымцәац.

Ацсны иахьа уажәраанзагы адунеижәларбжьаратәи азхацара маиуц, убри ақынтә уи аршыақәтә минақәа (ППМ) рхархәара мап ацәкразы Аконвенция анапатаора иақәиґым. Ацсны Адәнықәтәи аминистрра ахәамта қанацеит, аршыақәтә минақәа (ППМ) рхархәара мап ацәкра азцаара ахәапшра ишазхиоу, аха Қырттәылеи Ацсни реиґагылара атышәныртәалареи жәларбжьаратәи ауаажәларра ақынтә ашәартадара агарантиақәа риуреи азцаарақәа

ирылымхыкәа.¹ Адәныкатәи Аусқәа рминистрра арт азцаарақәа еицызыбтәуп хәа ағхәазоит. 2003 шықәса рашәарамзазы, усқантәи Ақсны Ақыза-министр Рауль Хәцымба Аминатә Хылақшра иаитаз аинтервиу акны ихәеит, аҕагылазаашьа аруадафреи ашәартара ақдареи рзы аминақәеи иҕымжәац аҕаақхани дырәөгь рхархәаразы ашәартара ахыкоу иахкьаны Аконвенция адцақәа зегьы рынагзара даара ихьантоуп хәа.²

Ишдыру еиқш, аршьакатә минақәа (ППМ) Ақсны ахаан итырмыжыцызт, аекспорт ахасабалагы Ақснынтәи цьаргы идыкәрымцацызт. Ақснытәи арбцар мчқәа аршьакатә минақәа рымоуп, аха урт иарбан хкқәоу, насгы рхыпхьазара шака ыкоу уаоы издыруам. Ақсны икоу Ихыпшым Ахәинтқаррақәа Реидгыла иатәу абжьаказаратә мчқәа реилазаара иалоу аурыс нцъныртә архәтақәа, иара убасгы, аршьакатә минақәа рымазар илшоит. 1999 шықәса анцәамтазы Ақсны иақдан Аршьакатә минақәа рхархәара ақәитымтәразы Адунеижәларбжьаратәи Аилахәра Ақснытәи Аилак, убри нахыс уи Аминатә Хылақшразы атцаамтақәа моақнагоит.

Ахархәара

1996 шықәса раахыс Қырттәылантәи ақыртәу еихабыра ирыдхәалоу бцарла еикәыршәоу агәыпқәа мазала Ақсны иалаланы аршьакатә минақәа шьтарқон.³ Ақсны иалаланы аминатә жәыларакәа реихарак моақызгоз а-гәыпк ракәын: «Алегион шкәакәеи», «Абна илоу Аишьцәеи» хәа изышьтаз, а-гәыпкгы Гал араион аладатәи азонафәи ауп ацәгәоурақәа ахыммоақырго.⁴ Қырттәыла аихабыра, апартизанцәа аршьакатә минақәа рхы иадырхәарц азы хара ацхыраара рахтомызт хәа мап ацәыркуеит.⁵

Ақсны Атәылахьчара аминистрреи егырт аофициалтә хыцхыртқәеи адырра злақартцо ала, 2003 шықәсазы абарт агәыпқәа иммоақыргоз аминашьтацарақәа рхыпхьазара еиха имачхеит.⁶ 2004 шықәса цәыббын мза алагамта инаркны Ақсны иаагыланы ақыртәу архәтақәа аршьакатә минақәа макьана рхы иадмырхәац. Иара убасгы Ақсни Қырттәылеи рырбцар мчқәагы арт аминақәа рхы иадмырхәац.⁷ Ақсны Атәылахьчара аминистр В. Ешба иажәақәа рыла, Кәыдритәи аохаафәи Қырттәылеи Ақсни рыбжьара ишьақәгылаз аибаррхара акырза ирцсьеуп.⁸ 2001 шықәсазы рақхьаза акәны Ақснытәи амчрақәа Аминатә Хылақшра ашқа адырра қарцеит аршьакатә минақәа (ППМ) рхы ишадырхәо ала. Ақсны арбцар мчқәа рштаб Хада Аихабы ихәеит, арт аминақәа рхархәара ахыхьчара шакәыз хықәкыс иамаз, убри азыхәан акәын, иаххәап, Кәыдритәи аохааи Гал араиони ркны анапшыртатә пунктқәа рыкәша-мыкәша изышьтацаз аминақәа. Иара убасгы иазгәатан, абарт анапшыртатә пунктқәа анаанрыжьюа аруаа ицхны нақ ишықәырго дара ицартаз аминақәа.⁹ Ақсны аруаа иреиуоу Аминатә Хылақшра аинтервиу анартоз ирхәеит, 2001 шықәсазы Кәыдритәи аохаа

¹ Ақсны Адәныкатәи Аусқәа рминистр Сергей Шамба иәцәажәара, Ақәа, 2004 ш., Жәабран 27.

² Ақсны Ақыза-министр Рауль Хәцымба иәцәажәара, Ақәа 2003 шықәса, рашәарамза 23.

³ Шәахәақш Еидцоу Америкатәи Аштатқәа рхәинтқарратә Департамент «Ауаоытәыюса изинқәа рынагзаразы атәылақәа ркынтәи Ажәахәқәа». Қырттәыла 2002 ш.

⁴ Шәахәақш Аминатә Хылақшра. 2002 ш. ад. 795-796.

⁵ Қырттәыла Адәныкатәи Аусқәа рминистр ихатыпуау Мераб Антазе Аминатә Хылақшра ашқа инаишьтыз асалам шәкәы. 2002 ш., пхынгы 19.

⁶ Ақсны Атәылахьчара аминистр В.Ешба, Адәныкатәи Аусқәа рминистр ихатыпуау М.Гәынцьяи рыцәажәара; HALO Trust аменецьер Д.Мак Махон иәцәажәара, Ақәа 2004 ш., цәыббын мза 8.

⁷ Шәахәақш хыхь.

⁸ Ақсны Атәылахьчара аминистр В.Ешба иәцәажәара, Ақәа, 2001 ш., жьтаарамза.

⁹ Ақсны АМ рштаб хада Аихабы В.Аршба иәцәажәара, Ақәа, 2001 ш.. жьтаарамза.

аоадахы аңсуа еибашьцәа реиңш ақыртүа еибашьцәагы рхы ишадырхәоз аршыақатә минақәа (ППМ).¹⁰

Аңсны Атәылахьчара аминистр В. Ешба ишихәаз ала, 2002 шықәсазы аңсуа еибашьцәа ППМ рхы иадырхәон ахыхьчаразы. Иара убасгы аминистр Аминатә Хылаңшра аинтервиу аналтоз иазгәеит, 2002 шықәса азбжасы Аңсни Қырттәылеи рыруаа Марыхәтәи ахыцырта акәша-мыкәша, Кәыдрытәи аохаа аоадахьала, Урыстәыла ақәаағы ишымәаңыргаз аминашьтаңара.¹¹ 2002 шықәса иалагзаны Қырттәылатәи арбцар мчқәеи Урыстәылатәи абжәаказәцәеи аршыақатә минақәа рхы иахьадырхәоз азы изныкымкәа ахара рыдңан.¹²

«Аңсны арбцар мчқәа аминақәа рхы иадырхәазом, иадырхәарцгы ргәи итазам», – иқәеит 2003 шықәсазы Аңсны аңыныртә архәтақәа рңыза.¹³ Аха аинформациатә агентра Black Sea излаанаңауаз ала, 2003 шықәса хәажәкыра 25 рзы Гал араион ағы Урыстәылатәи абжәаказаратә архәтақәа ахыгылоу, урт ирыданакуа, 24 километр икоу аңәақәа инаваршәны, 100-оык Аңсны аруаа рпозициәкәа рыкәша-мыкәша аминақәа шытарцеит.¹⁴ Аңсны Атәылахьчара аминистр ари еиңш адырраңара имцу, ипровокациатә хытхәау аокуп хәа азиқәеит.¹⁵ Аминатә Хылаңшра, ари еиңш адырраңара шықәзыргәгәо, ма изырцабыргуа дырраңара хәа акгы амам. 2003 шықәсазы аминақәа рхархәара аганахь ала Аңсни Қырттәылеи рыбжәара уаңа харадцаратә хәамтақ хәа акгы ыкамызт.

1992-93 шықәсазтәи аибашьраан ақыртүа архәтақәа реиңш аңсуа архәтақәагы зқыла-жәанызқла аминақәа рхы иадырхәеит. Ақыртүа архәтақәа аминақәа еихарак иахышытарцоз Очамчыреи Акәеи рраионқәа ркны акәын.¹⁶ Аңсуа архәтақәа Гал араион ағы акәын еихаразак аминақәа ахыцарцоз. Аңсуа-қыртүа еибашьраан ахархәара зызуз аминақәа реихарак Асовет хәынтқарра итнажыыз ракәын, – ПМН-2, ПМН, МОН-50, МОН-100.¹⁷

Аминақәа рпроблема

Аминашьтыхразы британиатәи иқәынтқарртәым аиқәаара HALO Trust 1999 шықәсазы аминатә проблема аганахь ала имәаңагеит аңаара. Уи излаанырңшыз ала, Аңсны 18 миллион квадрат метра иахьаңанкуа зегь минаркуп; уи ахьтә хә-миллион квадрат метра адгьыл акны имәаңатәуп хәа иңхьазоуп аминашьтыхра актәи, аобатәи акатегориәкәа хәа изышьтоу.¹⁸ 2003 шықәса

¹⁰ Аңсны Атәылахьчара аминистрра иатәу аңыныртә архәтақәа рхатарнак иңцәажәара, Акәа, 2001 ш. бңара мза 3; шәахәаңш иара убасгы: Аңсныпресс, WWW. apsnypress. Narod. Ru, иахәаңшуп 2001 ш. жьтаарамза 9, RFE/BL Caucasus Report, Vol 5, №0.13, 12 April 12.

¹¹ Аңсны Атәылахьчара аминистр В.Ешба иңцәажәара, Акәа 2003ш., рашәара 23. Аминатә Хылаңшра Ажәахә 2002, ад. 795-796.

¹² Шәахәаңш Аминатә Хылаңшра 2003 шықәсазтәи Ажәахә, ад. 732-733.

¹³ Атәылахьчара аминистрра иатәу аңыныртә архәтақәа рхада, аполковник Х. Курт-оглы иңцәажәара. Акәа 2003 ш., рашәара 16. Уи шықәргәгәан 2004 ш. цәыббын 6 рзы тәлла аиңцәажәараан.

¹⁴ «Аңсуаа «ашәартадара азнаағы» иказ рңыңшыртақәа минадыркит» агентра Black Sea, ателеканал Рустави 2, 2003 ш. хәажәкыра мза 25.

¹⁵ Интерфакс 2003ш., хәажәкыра мза 25.

¹⁶ ИНДР «Аңсны аңахрақәа рышықәыргылараз ЕАР Амиссия» 1998 ш. хәажәкыра.

¹⁷ Уи азы адырра қартцеит HALO Trusti AMACI, Аңсны, Акәа, 2000 шықәса. Лаңарамза, шәахәаңш иара убасгы «Abkhazia Minefield Surirey Report» March, pp. 40-46.

¹⁸ HALO Trust Аңсны иминарку атерриториәкәа зегь тырцаант. Атехникатә тңарақәа рылтшәақәа кыпқхын 2000 шықәса хәажәкыра мзасы «Абхазия. Исследование минных полей» захьзу атыжымтағы. Уи аахыс а-раион заңык (20000 кв.м.) роуп иминарку хәа ишықәдыргылахьоу. HALO Trust акны уажәы аңшааратә гәыңқәа руак ауп аус зуа, уи аминатә дәқәа хнакаауеит,

лацарамзазы, 40% (ө-миллион квадрат метра) инарзынапшуа еиха ихадароу атыпқәа ркны имоапған аминашьтыхра. Акәатәи, Очамчыратәи, Ткәарчалтәи, Галтәи араионқәа ркноуп зегь реиха аминақәа рацәаны иахьыцоу. HALO Trust агәаанарала, Ацсны еиха ааха зауз Босниа атерриторияқәа иреипшуп, аха Босниа иафырпшны уахәапшуазар Ацсны иаиуа жәларбжьаратәи ацхыраара зынза имацзоуп.¹⁹ Арака минала ихкьоуп амхурстақәа, абаҳчақәа, ааглыхратәи объектқәа, иара убасгыы ара ирацәоуп ицымжәац ацәапқаны. Уи, хымпада, ақытанхамоеи ааглыхрейи шыаҕас измоу Ацсны аэкономика аәиараәы ицынгыла дууп.²⁰

Аминақәа иара убасгыы зтыпқ иахгоу 300000-оык ауаа ырыхынхәра даара иапырхагоуп. Ахцәацәеи зтыпқ иахгоу ауааи ырыхынхәра иабзоураны иминарку атерриторияқәа рстатус аеапсахыр алшоит.²¹ Ацсны атуристцәа раара иабзоураны иминарку хәа ицхьазаз атыпқәа, уаанза зтаара даара илакәыиз, иахьа иприоритетхеит, убри акнытә арт атыпқәа ркны аминашьтыхра иалагеит хазтоу 2004 шықәсазы.²²

Аминашьтыхратә усмоапғатәқәа

Ацсны аминашьтыхратә усмоапғатәқәа еиғызкаауа, аCOORDINATION рзыуа Ацсны аминақәа рпырхагадатәра ацентр (АМАС) ауп. Уи ацқан 1999 шықәсазы. АМАС еихарак анапы злаку иминарку атерриторияқәа арбақәан ышыақәыргылареи алкаадырғақәа рыкацареи роуп. Иара убасгыы уи имоапнагоит аминақәеи ицымжәац ацәапқани ршәартара иазку аурокқәа, ауаапсыра ичыдоу ацара рахыжьра. АМАС ишыақәнаргылаз адыррақәа зегы HALO Trust ашка инанаштыуеит. Уи нас имоапнагоит аминашьтыхратә усқәа.²³

АМАС HALO Trust алоуп аспонсортә цхыраара шаиуа. 2003 шықәсазы АМАС донорцәас иаман: Германия, Голландиа, Еидцоу Акралра, Еидцоу Аштатқәа, Токиотәи Адырратара аларцәаратә Система апроект – аилак «Аминақәа ркынтә ахақәиттәра», аминақәа рзы «Ziro Landmine Campaign» (иапониатәи ассоциациеи иареи еилахәны), иара убасгыы апринцесса Диана лмемориалтә фонд.²⁴ Рақхьатәи ашықәсқәа рзы Ацснытәи аминашьтыхратә усмоапғатәқәа ирыцхраауан Иапониа, Канада, Финлиандиа, иара убасгыы ахатәи фондқәа – Pro Victimis, Anti-LandmynStichtung.²⁵ 2003 шықәсазы HALO Trust усуртала еикәнаршәеит 380-оык атыпқантәи ауаапсыра. Урт зегь еихшоуп гәыпқ-гәыпқла. Зынза икоуп 14 гәыпқ напылатәи аминашьтыхра ахкыла аус зуа. Урт аус руеит еихарак х-раионк ркны (Очамчыра араион акны бжь-гәыпқ, Гал – цшь-гәыпқ, Акәа – х-гәыпқ). Гәыпқ аус ауеит алкаадырғақәа рыкацареи, арткәацгәтә мағашьарқәа рықәхрейи, ацшыхәра амоапғареи рганахь ала. Хә-гәыпқ амеханикатә минашьтыхра рнапалакуп. Урт аус руан Акәатәи, Гәылрыпшьтәи, Очамчыратәи, Галтәи араионқәа ркны.²⁶

егықәнахуеит ицымжәац ацәапқаны. HALO Trust Ацсны имоапнаго апрограма аменеҕьер Тим Тиорнер иеҕәажәара, 2003 ш. рашәара 16.

¹⁹ www.halotrust.org/cauc

²⁰ Шәахәапш хыхь.

²¹ Тим Тиорнер иеҕәажәара 2003 ш. рашәара 16.

²² Тим Тиорнер иеҕәажәара 2004 ш. жәабран 23.

²³ «Агуманитартә аминашьтыхратә еиҕкаара аусура аихшьаала» (2001 бцарамза – 2002 жьырныхәамза) HALO Trust, Ацсны.

²⁴ Тим Тиорнер, 2003 шықәса рашәара 10.

²⁵ HALO Trust, Minefield Survey Report p. 4.

²⁶ Тим Тиорнер, HALO Trust, 2003 шықәса рашәарамза 10.

2002 шықсазы HALO Trust аштаб-квартира Очамчырака ианагеит. 2003 шықсазы аминашьтыхрате усутекеа моапысуан еихаразак Егры азиас ацшахеакеа ркны Гал акалакь акны. Аминакеа рыцхра цон Очамчыра араион иахьатанакуа ауаа реиланхарта атыцкеи адгьыл аарыхыртакееи ркны.

HALO Trust зны-зынлаггы ацхыраара канатоит Жэыргыт араион акны ипымжеац ацаапханы акегараеы.²⁷

HALO Trust хыкекыс иамоуп хе-шыкеса ирылагзаны Ацсны аминакеа ркынте ахы иакейтыртэырец. Ари ахыкекы х-шыкеса рылаггы анагзара уаоы иалиршоит, уи азы иахетоу ацара ыказар. 2001 шықсазы Акэатэи, Гэылрыцшьтэи араионкеа ркны иахьабалак, ашьхара тыцкеа ркнада, аминашьтыхрате усутекеа зегь хыркешан. Ахаирбагеаза Бабышьра (Гэылрыцшь араион) амоаду 27, ауаапысыра еимаздо ацхакеа, иара убасгы Гемыста азиас ацшахеакеа, Акэа акалакь акалткеа рзааигэара икоу ухеа, Ацсны ихадароу аинфроструктура ахетакеа ркны имоапан аминашьтыхра.

2003 шықсазы HALO Trust аусура абзоурала ирыцкьан 779,660 квадрат метра адгьыл (уи ахьте 423,178 квадрат метра рыцкьан напылатэи минацыхрала, 356,482 квадрат метра рыцкьан миханикате минацыхрала), икехын 537 ППМ, 91 АТМ, 653 рткэацга мацеар.²⁸ 2004 шыкеса жьырныхамза 1 инаркны цхынгэы 28 рзынза HALO Trust иарыцкеит 1, 430, 773 квадрат метра адгьыл (747,122 кв. м. – напыла, 683,651 кв.м. – механикала), икэнахит 280 ППМ, 69 АТМ, 521 ипымжеац ацаапханы.²⁹

2002 шықсазы HALO иарыцкеит 858,688 квадрат метра иминаркыз адгьыл, икэнахит 456 ППМ, 127 АТМ, 749 рткэацгатэ мацеар. 2002 шықсазы амаруга фыцкеа рхархэареи, аусзуоцеа рхыцхьазара аихатэреи, аминашьтыхрате усмоапгатэкеа реиекаара айгьтэреи ирыбзоураны аминашьтыхрате усура акырза аеарцакит.³⁰ 1997 шыкеса цхынчкэын мза инаркны 2004 шыкеса цхынгэы 28 рзынза HALO Trust иарыцкеит иааизакны 4,555,216 квадрат метра иминаркыз адгьыл (2,018,588 кв. м. – напыла, 2,536,628 – механикала), икэнахит 4,816 ППМ, 521 АТМ, 4,338 ипымжеацыз ацаапханы.³¹

1994 шыкеса раахыс Урыстэылатэи абжьаказаратэ мчкеа рырхетакеа руак – анцьныртэ архетагы аминашьтыхра апроцесс иалахэуп. 2002 шыкеса абцарамзазы Урыстэылатэи Афедерация Атэылахьчара аминистрра ахеамта канатеит, Урыстэылатэи абжьаказацеа аиеагылара аzoneа рыказаара аамта иалагзаны 23000 рткэацга мацеар шыкэырыхыз.³²

2003 шыкеса цэыббын мзазы Қырттэылеи Ацсни еицхырааны Кеыдрытэи аохааеы аминацыхра шымоапырго ала айкешахатра рыбжьартцеит.³³ Аекспертцеа ргеаанагарала, аохаае ишьакеыргылазар алшоит шэкы-шэкыла аминакеа, аха аминатэ дэкеа рыхсаалакеа ахыкыами акэаца-еацареи ирыхкьаны механикалатэи аминашьтыхра залыршахом. Ахауа иахкьаны аминашьтыхрате усмоапгатэкеа

²⁷ Шэахеапш хыхь.

²⁸ HALO Trust, 2004ш. цхынгэы 28.

²⁹ Шэахеапш хыхь.

³⁰ Шэахеапш хыхь, HALO иамоу адырракеа рыла 2002 шыкесанза, шыкесык иалагзаны 370- кв. м. адгьыл аминакеа ыцырхуан.

³¹ HALO Trust, цхынгэы 28, цэыббын 8.

³² Аинрел-маиор Александр Аверченко, Урыстэылатэи Афедерация Атэылахьчара аминистрра «Оттаватэи аконвенция ацстазаара алартцеара: айбашьратэ хкьацкьакеа» аминакеи арткэацгатэ мацеаркеи ирызкны Желарбжьаратэи Ацьар Капшь асеминар, Москва, 2002 ш. абцарамза».

³³ «Қырттэылеи Ацсни еилахэуп аминашьтыхра амоапгараеы». Интерфакс, 2003 шыкеса цэыббын 22.

аохаае иаанкылан 2004 шықәса алагамтанза.³⁴ 2004 шықәса цөыббын мзазгы ирыламгацызт арт аусурақәа, аохаае икоу ашәартара иахкьаны.³⁵

Аминақәа ршәартара иазку ацара (MRE)

1999 шықәса раахыс HALO Trust Ацсны ауаацсыра аминақәа ршәарта иазку ацара дырцара анапы алакуп. 2003-2004 шықәсқәа рзы Ацсны аус руан Аминақәа ршәартара иазку ацара агөыпқәа хцә,³⁶ гөыпқ аус ауан Қырттөыла, Жәыргыт араион акны.³⁷ 2003 шықәсазы 14,926-өык ауаа аминақәа ршәартара иазку ауорқәа ирзызыроит.³⁸ 2004 шықәса жьырнықәа мза инаркны нанхәа мзанза абарт ауорқәа ирзызыроит 56,185-өык ауаацсыра. Иара убасгы, MRE еиуеипшым адырратарақәа зныз 16,002 тетради 47,904 шөыкө хөычи ауаацсыра ирызшан.³⁹ HALO Trust убри аганахь ала аусура әәртбааит Жәыргыт араион ағы инхо ахцәәцәа аминақәа ршәартара иазку ацара апрограма рхы аналадырхө.⁴⁰

1999 шықәса инаркны 2002 шықәсанза 47,029-өык ауаацсыра аминақәа ршәартара иазку ауорқәа ирхысит.⁴¹ Абри апрограма амөацгарае ацхыраара канәцит Ацъар Кацшь Жәларбжъаратәи Аилак (МККК). HALO Trust имөацгнагоз ацара апрограмае спонсор хадас икан апринцесса Диана лмемориалтө фонд.⁴² Иара убасгы ари апрограма иацхрааит UNLCEF.⁴³

Аминақәа ааха зырғаз

2003 шықәса иалагзаны амина акынтө ааха зоуз азө иоуп. Уи 2003 шықәса жьтаарамзасы Көыдрьтәи аохааеы аршьакатө мина (ППМ) дақөпәлеит. Ааха зоуз аохаа акынтө дааргеит Акөака, ацхыраарагы иоуит ареспубликатө хөышөтөыртәағы.⁴⁴ 2004 шықәса жьырнықәа мза 1 азы ипымжөацыз ацъацханы иахкьаны итәхеит өыцъа ахөыцқәа, ахөра иоуит азөы. 2004 шықәса мшапымзасы HALO Trust аусзуөцәа Ахымөацгашьа Астандарт ацкарақәа ахьеилеигаз иахкьаны ипжөаз аршьакатө мина (ППМ) дахөит.⁴⁵

2002 шықәсазы Аинформация ахархөагақәа адырра картөит аминақәа ирыхкьаны жөаөык ауаа ааха шроуз, урт рахьтө фөык хөын, фөык рыцстазаара иалцит.⁴⁶ Иара убри ашықәсазы Ацсны Аоныцкатәи Аусқәа рминистрра

³⁴ «Қырттөыла: Көыдрьтәи аохааеы еилахөрала аминашьтыхра аанкылоуп иааиуа аацнынза». Кавказпресс (Қырттөыла)» 2003 ш. цөыббы 10.

³⁵ HALO Trust апрограмаөе менецьер Давид Мак Махон иөцөәжөара. Акөа, 2004 ш., цөыббын мза 8.

³⁶ HALO Trust «Агуманитарөе минашьтыхрей ацъацханы ақөхрей» Дамфриз, 2003ш. бцарамза, а-7-төи адакьа, Zandmine Vonitor Report 2003 ад.734-735.

³⁷ шөахөацш Қырттөыла аминақәа ртагылазаашьазы ажөахө.

³⁸ HALO Trust 2004ш., цхынгы 28.

³⁹ Давид Мак Махон, Акөа, Ацсны 2004ш.

⁴⁰ Шөахөацш хыхь.

⁴¹ Landmine Monitor Report 2002, ад. 798, Landmine Monitor Report 2003, ад. 734.

⁴² Жәларбжъаратәи Ацъар Кацшь (МККК) «Mine Action 2002» p.44 Jandmine Monitor Report 2003, ад. 734.

⁴³ «Адгылаөцәа ргөып» акынтө аминашьтыхра иадхөалоу аусмөацгәтөкәа ирызку Адырратаратө бгыц.

⁴⁴ Ацсны икоу АҰЖәА (МККК) амиссия аусзуөцәа рыөцөәжөара 2004 ш., шапымза 28.

⁴⁵ HALO Trust, Ацсны, Тамшь 2004ш. цөыббын мза 8.

⁴⁶ Landmine Monitor Report 2003, ад. 735.

излаанацхауаз ала, аминақеи ипымжәацыз ацъапқани ирыхъаны азәы дҕахеит, ҕыцъа ахәра гәгәақәа роуит. 2000 шықәсазы ҕыцъа тахеит, азәы ахәрақәа иоуит.⁴⁷

HALO Trust иамоу адыррақәа излархәо ала, 1992 шықәса инаркны 2004 шықәса пхынгәы мзанза аминақеи ипымжәац ацъапқани ирыдхәалоу 299 хтыс ашәкәы ианцоуп.⁴⁸ Гагратәи ортопедиатә центр аҕны иарбоу адыррақәа рыла 1995 ш. инаркны 2003 шықәсанза 244-ҕык зшыапы ма знапы хыртцәаз ауаа аминақәа ркынтә аахақәа зоуз роуп, урт рахьтә 208-ҕык хацәоуп, 20-ҕык хәсоуп, 16-ҕык хәыцқәоуп.⁴⁹ Ихаосыз ашықәсқәа рзы Аҕсны аминақәа ирыхъаны 50-ҕык ИАР (СНГ) абжәаказақәа тахеит.⁵⁰ HALO Trust, Ацъар қапшь (МККК), Ассоциация Инва-Содействие, ааигәа иапцаз аинвалидцәеи ашыапхцәацәеи ргәыҕалалратә фонд «Вереск», AbCBL ухәа реипш икоу Жәларбжьаратәи аиҕкаарақәа Аҕсны аминақәа ирыхъаны ааха зауз ирызку аинформация еизыргоит, AbCBL агәаанагарала еизыргахьоу адырратарақәа макъана ихаҕәаам.

Ааха зауз ацхыраара рыҕара, аинвалидцәа рҕагылазаашьа (аполитикәи апрактикәи)

Афинанстә хархәагақәа рыкамзаара иахъаны Аҕсны иахьа амедицинатә обиеқтқәа рҕагылазаашьа даара иуадаоуп. Ацъар Қапшь Жәларбжьаратәи Аилак (МККК) иааипмыркъазакәа Акәатәи, Агәызератәи, Ткәарчалтәи ахәышәтәыртәқәа ахәшәкәеи, амедицинатә мыругақәеи, егырт зда псыхәа ыкам амедицинатә маҕәахәкәеи рыла еикәнаршәоит. Очамчыреи Гали рыхәышәтәыртәқәагы ироуеит зда псыхәа ыкам ацхыраара. 2003 шықәса абцарамзазы Жәларбжьаратәи Ацъар Қапшыи Аҕсны Агәабзиарахьчара аминистрреи ирыбжьарцеит аикәшахәтра, Аҕсны ауаапсыра рҕахрақәа рхарҕәаразы ихадароу ашыаатаратә станция Акәа ақалақь ағы ишаадыртуа ала.⁵¹ 2003 шықәсазы АКЖА (МККК) арратә хирургиязы Москва имоапыргоз асеминар Аҕснынтәи пшыоык ахирургцәа рхы аладырхәыртә аҕагылазаашьа роуит.⁵² «Ахақымцәа хәаада» хәа изышытоу аиҕкаара Аҕсны еиуеипшым агәабзиарахьчаратә обиеқтқәа, Акәатәи ахәышәтәыртәгыи убрахь иналацаны, ирыртәоит рапхьазатәи ацхыраара, ахирургиятә мыругақәа рыла еикәдыршәоит.⁵³

Еидцоу Амилаҕқәа Реиҕкаареи (МООНГ). Ахцәацәа реилак Аусбарта хадеи (УВКБ) Аҕснытәи ахәыцқәа ирзааргаз ахамтақәа реикәыршәаразы аспонсортә цхыраара канәцеит UNLSEF.⁵⁴ 2002 шықәсазы Аҕснытәи ихәынҕқарратәым аиҕкаара ҕыц «Аҕиареи ацхыраареи рагентреи» «Агәаҕәынтәи агәахьы» захьзу Швециатәи агентреи еилахәны машьынак азна амедицинатә мыругақәа раагара алдыршеит. Урт нас Аҕсны ахәышәтәыртәқәа рыбжьара еихыршеит.⁵⁵

Жәларбжьаратәи Ацъар Қапшыи Аҕсны Агәабзиарахьчара аминистрреи еилахәны иапыртцаз Гагратәи ортопедиатә центр ачымазцәа хәыда-псыда ргәабзиара аиҕашьақәыргылареи ортопедиатә маҕәахәкәа рыла реикәыршәареи

⁴⁷ «Аҕсны имоапыргахьо атеррорист ақтқәа ирызку аилыркаага» Аҕсны Аунуцкәтәи Аусқәа рминистрра, Аҕсны, Акәа 2001 ш.

⁴⁸ HALO Trust, 2004 ш. пхынгәы 28.

⁴⁹ Кристофер Мехли иҕцәажәара, МККК, Акәа 2003 ш., мшапымза 1. 2003 ш. жьырныхәа 29 инаркны МККК Астатистика.

⁵⁰ Landmine Monitor Report 2003, ад. 798.

⁵¹ МККК ашықәсәзтәи аихшыаала, ад. 223.

⁵² Шәахәапш хьхь.

⁵³ Аҕсны аҕагылазаашьа иазкны EAP (ООН) Амазаныкәаҕо Хада иажәахә S/2004/315, 20 april interview with MSF hersonnel, Sukhum, 2003 ш. пхынгәы11; «2002 шықәсәзтәи ажәахә» MSF WWW.msf.org..

⁵⁴ S/2004/315.

⁵⁵ «Аҕиареи ацхыраареи рагентра» адиректор Оҕар Какалия иҕцәажәара, Акәа .2003 ш., хәажәкыра 23.

рҕны ацхыраара ду канацеит. Гагратәи Ареабелитациатә Центр, зшыапы ма знапы хцеоу ауаа (ампутантцеа) рпротезкеа рыҕацара иазыҕшнацы Аминатә Хылацшра нхарта тыҕла еикәнаршәоит.⁵⁶ 2003 шықәсазы ацентр аусзуоцеа Шәача ақалақ аҕны имоаҕаз атренинг рхы аладырхәит.⁵⁷

2003 шықәсазы аминақәа ааха знаҕаз ахәыцқәа рзы еиҕеааз апрограма «Акәатәи ахәыцтәи реабилитациатә центр» хәа хыс измаз аспонсортә цхыраара анаҕеит HALO Trust. Ари апрограма рхаладырхәит фоык зыҕсы ҕаны иаанхаз ахәыцқәеи урт рҕаацеи.⁵⁸ 2004 шықәсазы HALO Trust, аминақәа ршәартара иазку ацара аганахь ала, ахәыцтәи реабилитациатә центри иарей еицхырааны еиҕыркааит ареабелитациатә лагерь 15-оык ааха зауз ахәыцқәеи урт рҕаацеи рзы. Абри аус аҕы афинанстә цхыраара канацеит UNICEF.⁵⁹

Аинвалидцеа злахәу Ацснйтәи ихәынҕқарратәим аиҕеаара еиднакылоит Аинвалидцеа ргәыхалалратә ассоциациеи, Гәдоуҕа ақалақ аинвалидцеа рссоциациеи, Алашәцеа Реилазаарей.⁶⁰ Акәа ақалақ аҕы еиҕеаау Аинвалидцеа Рссоциация (АИС), аинвалидцеа, аминақәа ааха зырҕаз ауааҕы убрахь иналацаны, ргәабзиара аиҕашьякәыргыларей ацсихологиатәи асоциалтәи цхыраарей роуртә икарцеит, иара убасҕы аинвалидцеа акомпьютер аганахь ала ацара роуртә еиҕш аҕагылазаашья рыртәит.⁶¹ Аршьякатә мина (ППМ) ааха гәҕәә знаҕаз, аах еикәхаз руазә 2004 шықәса жәабран мзазы Женева имоаҕаз атренинг «Raising the Voices» ихы алаирхәит.

Жәларбжъаратәи аиҕеаара Adopt-A-Minefield аинвалидцеи ампутантцеи Ргәыхалалратә фонд «Вереск» аццараҕы ацхыраара канацеит. Ари афонд, аминақәа ркынтә ааха заузи Ацсны аинвалидцеа зегы рзи иаанахәоит егырзеихнашоит ацхыраагзатә хархәагақәа.⁶²

Ацснйтәи азкәанҕцара аминақәа ркынтә ааха зауз, хаз игоу категориак иацанакуа ауаа реиҕш ирыхәапшуам, Ацсны аинвалидцеа зегы реиҕш ауп уртҕы ишырзыҕоу.⁶³

⁵⁶ Landmine Monitor Report 2003, ад. 800.

⁵⁷ МККК «2003 шықәсазтәи аҕасабырба» ад. 223.

⁵⁸ HALO Trust, 2004 ш., ҕхынҕы 28.

⁵⁹ Шәахәаҕш хыхь.

⁶⁰ Алашәцеа реилазаара адиректор Даур Латариа иҕеҕәжәара, Акәа 2003 ш., хәажәкыра 21.

⁶¹ АИС адиректор Алхас Тхагушев иҕеҕәжәара Акәа 2003 ш., хәажәкыра 21.

⁶² Аинвалидцеи ампутантцеи рзы Агәыхалалратә фонд «Версек» аоординатор Викториа Думаа лыҕеҕәжәара, Акәа 2004 ш. цәыббын 7.

⁶³ Шәахәаҕш Landmine Monitor Report 2002, ад. 800.